

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Розглянуто сутність та різні підходи до розкриття поняття управління інтелектуальною власністю на підприємстві, запропоновані українськими та іноземними дослідниками.

This article considers the essence and different approaches to disclosure of the intellectual property management concept in enterprise, which Ukrainian and foreign researchers offer in their works.

Вступ. У сучасному світі спостерігається тенденція перенесення акцентів з питань правової охорони інтелектуальної власності (ІВ) на економічні, а останнім часом – на питання управління інтелектуальною власністю. І в цьому немає нічого дивного. Вміння розпоряджатися об'єктами права інтелектуальної власності (ОПІВ) краще, ніж конкуренти, дозволяє підприємствам не просто вижити, а процвітати в умовах теперішньої економіки знань. Слід зазначити, що стратегії й тактики управління інтелектуальним капіталом (складовою якого є ІВ) ще не знають більшість західних компаній (тим більше вітчизняних організацій), а отже саме зараз дослідження у цій сфері ведуться активно.

Вивченням питання управління інтелектуальною власністю та розробкою своїх підходів до вирішення ключових проблем займалися багато українських вчених – Цибульов П.М., Кузнецов Ю.М., Крайнев П.П., Вачевський М.В., Морозов О., російських дослідників – Мухін В.І., Зінов В.Г., Шатраков А.Ю., Аблєзгова О.В. та західних вчених – Ідріс Каміл, Гордон В. Сміт, Стівен Дж. Френк, Девід Дж. Тіз та інші.

Постановка завдання. Мета даної статті – проаналізувати й систематизувати різні підходи до управління ІВ на підприємстві, які пропонують вітчизняні та іноземні вчені, а також виявити їх недоліки.

Результати дослідження. У вітчизняній економічній літературі можна зустріти не багато визначень поняття управління інтелектуальною власністю або капіталом. Зазначимо наступні:

- *система управління інтелектуальним капіталом (ІК)* – сукупність стратегічно узгоджених і пов'язаних між собою методів і засобів управління ІК, спрямована на збільшення вартості та результативності інтелектуального капіталу і бізнесу в цілому [5, с. 43];
- *управління ІВ* – діяльність, спрямована на одержання кінцевого результату (прибутку або іншої користі) внаслідок створення та використання ОПІВ в усіх галузях економіки [9, с. 58;10, с. 120];
- *управління ІВ на підприємствах* – це сукупність соціальних, психологічних та ідеологічних заходів цілеспрямованої дії на творчу діяльність новаторів виробництва й на виявлення резервів досягнення високих кінцевих результатів [2, с.18].

Зважаючи на дані трактування можна запропонувати своє власне визначення. *Управління інтелектуальною власністю на підприємстві* – це стратегічно важлива складова загального управлінського процесу, ефективна реалізація якого повинна забезпечити довгострокову конкурентоспроможність компанії та її подальший розвиток на інноваційній основі.

Здобутки західних вчених в галузі управління інтелектуальним капіталом (особливо практичного спрямування) є набагато більшими порівняно з вітчизняними. Це пов'язано з тим, що на сферу інтелектуальної власності вони звернули увагу значно раніше.

Спрощена схема здійснення менеджменту інтелектуальної власності на підприємстві зображена на рис. 1.

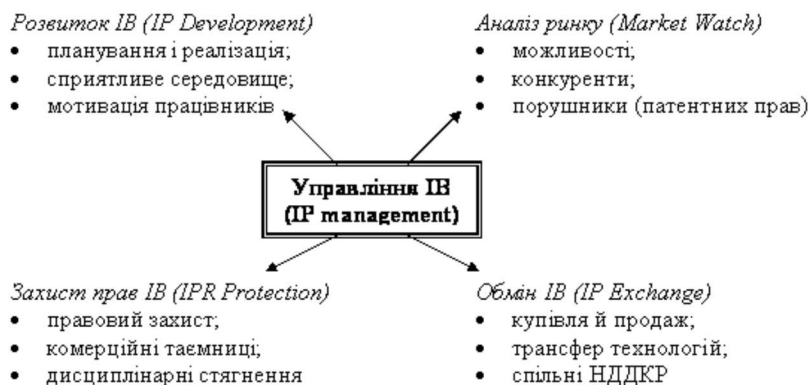

Рис. 1. Управління інтелектуальною власністю на підприємстві [15].

Більшість вітчизняних дослідників обмежуються окремими питаннями управління ІВ: корпоративним підходом до управління ІВ, формуванням портфелю ОПІВ та його оцінкою, управлінням ліцензійними угодами [3, 6, 8, 12-14].

Українські вчені наголошують на важливості 10 принципів [10, с.126-129, 9, с. 66-75], які необхідно враховувати при управлінні ІВ:

1) *Усвідомлювати роль ІВ.* При цьому керівник повинен відрізнити корисну для бізнесу інтелектуальну власність від непотрібної.

2) *Робити ІВ частиною стратегічного бізнес-планування.* Необхідно ще на початку діяльності визначитись з необхідними об'єктами права ІВ, що допоможуть забезпечити конкурентоспроможність товарів або послуг.

3) *Виявляти власні ОПІВ.* Керівництво організації повинно мати правильне та всеохоплююче уявлення про ІВ у своєму бізнесі, пов'язані з нею юридичні права та їх використання.

4) *Збирати інформацію про конкурентну ІВ.* Необхідно здійснювати оцінку потенційних можливостей інтелектуального капіталу та пов'язаних з ними стратегій діяльності наявних конкурентів на регулярній основі.

5) *Ідентифікувати потрібну ІВ.* На етапі створення товару треба визначати, які ОПІВ забезпечать його конкурентоспроможність.

6) *Створювати або купувати права на потрібні ОПІВ.* Підприємству треба вирішити, де взяти необхідні об'єкти права ІВ: створити їх власними силами (за замовленням) або придбати, наприклад, за ліцензійним договором.

7) *Оцінювати економічну ефективність наявної ІВ.* Така оцінка дозволить досягти багатьох цілей: дізнатися про витрати на створення, набуття правової охорони та підтримання чинності прав на ОПІВ; оцінити розмір грошових потоків, які ОПІВ здатні генерувати при їх використанні у виробництві; визначити ціну, за якою можна уступити права на ОПІВ і т.д.

8) *Враховувати податок на ІВ.* Процедуру управління інтелектуальним капіталом слід здійснювати з належним консультуванням стосовно бухгалтерського обліку та оподаткування.

9) *Бути готовими захищати права на свою ІВ.* Управління ІВ обов'язково має передбачати правила поведінки стосовно відносин з порушниками прав та план витрат на розв'язання спорів щодо ОПІВ.

10) *Вимірювати ефективність управління ІВ.*

На нашу думку, зазначені принципи є ключовими, а їх дотримання підприємством дозволить упорядкувати управлінський процес щодо ОПІВ.

Цікавим та вартим уваги є підхід авторів [9, с. 61-62; 10, с. 120], що виділяють три площини управління ІВ:

1) *управління результатами творчої діяльності.* Цей варіант розглядає управління як процес – сукупність управлінських дій, що забезпечують досягнення поставлених цілей шляхом перетворення ресурсів «на вході» (один результат творчої діяльності) в продукцію «на виході» (інший результат творчості). Наприклад перетворення результату НДР – у винахід, винахід – у технологію тощо;

2) *управління людьми, що створюють або використовують ОПІВ.* При цьому управління розглядається як функція, тобто цілеспрямований інформаційний вплив на людей, мета якого – спрямувати їхні дії й отримати бажані результати;

3) *управління організаціями, що розробляють або використовують ОПІВ.* За цим варіантом управління розглядається як апарат – сукупність структур і людей, що забезпечують використання та координацію всіх ресурсів соціальних систем для досягнення їхніх цілей.

Акцент на виділення окремих функцій менеджменту при здійсненні управління інтелектуальною творчістю на підприємстві здійснив М.В. Вачевський [2, с. 60-68]. У роботах інших українських та російських вчених такого підходу не зустрічалося. Короткий зміст кожної функції наведений нижче.

1. *Функція планування.* Це основна функція управління ІВ, суть якої полягає в налагодженні складної і розгалуженої системи відносин, що охоплює фактори розвитку інтелектуальної творчості і впровадження нових розробок, правової охорони, контролю і обліку кінцевих результатів.

2. *Функція організації ІВ.* Полягає у визначенні послідовності і координації дій, необхідних для прогнозування розвитку галузей виробництва на основі створення винаходів і промислових зразків. Чим складніша система, тим більше вона вимагає відповідної організації, яка б задовольняла вимоги спеціалізації, концентрації, сучасної техніки і технології виробництва, пропорційного розвитку різних сторін об'єкта (технічної, виробничої, економічної, фінансової) при оптимальних трудових, грошових і матеріальних витратах.

3. *Функція регулювання* зводиться до забезпечення розвитку ІВ згідно з розробленими програмами, а також усунення відхилень, що виникають у процесі створення, розробки, впровадження і використання у виробництві науково-технічних досягнень.

4. *Функція впровадження* – процес планового переведення об'єкта (техніки, технології, системи управління, окремого процесу або його елемента) з існуючого стану в новий, передбачений проектом.

5. *Функція правової охорони.* Відповідно дана функція передбачає здійснення різних видів правовідносин для забезпечення захисту прав на ОПІВ згідно чинного законодавства.

6. *Функція контролю* полягає у спостереженні за процесом розвитку системи ІВ, виявленні відхилень і пошуку можливості їх усунення.

7. *Функція обліку* покликана забезпечити збір і систематизацію інформації про динаміку, стан і тенденції розвитку інтелектуальної власності в галузях народного господарства, до яких причетна діяльність підприємства.

